

BADANIA MIKROEKONOMICZNE W SFERZE AGROBIZNESU W POLSCE

Henryk Runowski

Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego
w Warszawie
Kierownik: prof. dr hab. Henryk Runowski

Słowa kluczowe: badania mikroekonomiczne, agrobiznes, trwałe i zrównoważony rozwój, wyzwania wobec nauki

Key words: microeconomic researches, agribusiness, sustainable development, challenges of science

S y n o p s i s. Przedstawiono podstawowe problemy badań mikroekonomicznych w Polsce w sferze agrobiznesu. Podkreślono znaczenie różnych podejść w badaniach mikroekonomicznych (redukcjonizm i holizm) i skutków dla jakości rozpoznania systemów społeczno-gospodarczych i problemów funkcjonowania przedsiębiorstw. Sformułowano oczekiwania wobec nauk mikroekonomicznych, wskazano dzisiejsze słabości oraz oczekiwania wobec mikroekonomiki rolnictwa. Zwrócono uwagę na potrzebę dostosowania infrastruktury nauki i podejścia naukowego do wymagań wynikających z potrzeby holistycznego postrzegania zjawisk, zachodzących w zwięższającym swój zasięg i złożoność otoczeniu.

WSTĘP

Rozwój społeczno-gospodarczy jest uwarunkowany m.in. stanem badań naukowych, a w szczególności skutecznością zastosowania ich wyników w praktyce. Między rozwojem nauki a poziomem gospodarki występują ścisłe współzależności. Polegają one na tym, że z jednej strony nauka dostarcza nowych rozwiązań dla gospodarki w postaci udoskonalonych technik i technologii produkcji, z drugiej zaś osiągnięcia w technice i technologii otwierają nowe możliwości rozwoju nauki i badań naukowych. Jest to zasługą dostępu badaczy do coraz precyzyjniejszej aparatury naukowo-badawczej, zapewniającej większą dokładność obserwacji i pomiarów, a w konsekwencji także lepszy opis badanych zjawisk i skrócenie czasu trwania procesu badawczego. Dotyczy to wszystkich dziedzin gospodarki, w tym rolnictwa i całej sfery agrobiznesu.

Wykorzystanie osiągnięć naukowych w różnych sferach wytwarzania zaowocowało wyraźnym wzrostem zdolności produkcyjnych rolnictwa i przedsiębiorstw rolnych. Można to zilustrować następującym przykładem. O ile, jak wynika ze źródeł historycznych, jeszcze w XIX wieku z jednego wysianego ziarna zbierano 5-7 ziaren zbóż, to na początku XXI wieku efekt produkcyjny z jednego wysianego ziarna wynosi w Europie, w zależności od

kraju i gospodarstw, od 20 do 60 i więcej ziaren. Dynamiczny wzrost wydajności roślin i zwierząt występował szczególnie od II połowy XX wieku, kiedy to w szerszej skali uruchomiono procesy mechanizacji i chemizacji rolnictwa oraz wykorzystano postęp biologiczny i organizacyjny w rolnictwie. Należy jednak zauważyć, że uzyskany w tej dziedzinie postęp został okupiony znacznymi kosztami społecznymi, w tym szczególnie pogorszeniem stanu środowiska naturalnego, dobrostanu zwierząt oraz jakości produktów rolnych. Zaobserwowane ujemne zjawiska intensywnego rozwoju zmuszają do poszukiwania bardziej harmonijnych sposobów rozwoju [Woś, Zegar 2002]. W tym właśnie kierunku zmierzają zasady trwałego, zrównoważonego rozwoju [Runowski 2002, Majewski 2008]. Wynikają z nich określone wnioski zarówno dla działań praktycznych, jak i nowe wyzwania dla nauki. Z uwagi na rynkowy charakter gospodarki i zachodzące w niej procesy integracji i globalizacji ważna w tym względzie rola przypada naukom ekonomicznym, w tym mikroekonomice rolnictwa [Reisch 2002]. Celem opracowania jest ocena dotychczasowych niedostatków oraz próba wskazania nowych zadań i oczekiwań stojących przed badaniami mikroekonomicznymi w sferze agrobiznesu w Polsce. W artykule zwrócono uwagę na następujące kwestie:

- ocena wpływu koncepcji filozoficznych na sposób podejścia naukowego,
- konsekwencje koncepcji trwałego zrównoważonego rozwoju dla nauki,
- istota badań mikroekonomicznych w agrobiznesie,
- niedostatki i oczekiwania w stosunku do mikroekonomiki agrobiznesu.

Pominięto tu omówienie dotychczasowych osiągnięć mikroekonomiki rolnictwa, ponieważ te były przedmiotem analizy w innych opracowaniach [Wojtaszek 1995, 2008, Tomczak 2005].

SPOSOBY POSTRZEGANIA ŚWIATA I PRZYRODY ORAZ ICH KONSEKWENCJE DLA POZNANIA NAUKOWEGO

O kierunku rozwoju nauki w dużym stopniu decydowały przeważające w danym czasie trendy filozoficzne. Kluczowe znaczenie mają tu dwie istotnie różniące się koncepcje filozoficzne: podejście mechanicystyczne oraz podejście holistyczne (systemowe) w pojmowaniu świata i przyrody. Zgodnie z koncepcją mechanicystyczną – świat (przyroda) zbudowany jest z wielu elementów połączonych ze sobą w uporządkowany sposób. Według Kartezjusza wszechświat składa się z oddzielnych obiektów, które dadzą się sprowadzić do podstawowych materialnych „cegielek”, a przyroda jest niczym doskonała maszyna, którą rządzą matematyczne formuły. Twierdził On: „*nie widzę różnicy między maszynami zrobionymi przez rzemieślników, a różnymi ciałami, które buduje sama natura*” [Capra 1987].

Odmienne przesłanie wynika z koncepcji holistycznej. Przyrodę traktuje się w niej jako „*wielki łańcuch istnienia*”, a wszechświat jako „*skomplikowaną tkankę zdarzeń, w której powiązania różnego rodzaju zmieniają się, nakładają się na siebie lub łączą, określając tym samym strukturę całości – systemu*” [Capra 1987]. Początki temu myśleniu dała teoria ewolucji. Z niej wywodzi się teoria systemów.

Te dwa radykalnie różniące się między sobą nurty (teoria mechanicystyczna i teoria holistyczna) nie pozostawały bez wpływu na rozwój nauk i istotę podejścia naukowego. Od początków rewolucji przemysłowej do połowy XX wieku obserwowano dominację nurtu mechanicystycznego. W jego efekcie powstawało coraz więcej dyscyplin naukowych zajmujących się badaniami coraz węższych i wyspecjalizowanych obszarów i zjawisk. Wyodrębnianiu się kolej-

nych dyscyplin naukowych sprzyjał rozwój nauki, jej rosnący potencjał badawczy, zarówno osobowy, jak i materialny, w tym coraz doskonalsze instrumentarium badawcze i coraz większe zainteresowanie odbiorców wynikami badań naukowych. Przyniosło to efekt w postaci lepszego poznania poszczególnych elementów składowych otaczającej nas rzeczywistości i możliwości oddziaływania na nią zgodnie z aktualnymi oczekiwaniami społecznymi.

Poszczególne dyscypliny naukowe notowały i notują coraz większe sukcesy. Równocześnie jednak coraz bardziej odczuwalny stawał się niedostatek całościowego ujmowania badanych zjawisk, ich wzajemnych związków i ich związków z tym co je otacza. Wywołało to potrzebę interdyscyplinarnego (systemowego) podejścia w nauce, w tym m.in. w naukach rolniczych i ekonomicznych. Istotę tego podejścia określa następujące spostrzeżenie. Dobrze jest badać każdego zawodnika drużyny piłkarskiej z osobna, ale jeszcze lepiej jest badać go w kontekście jego udziału w drużynie jako całości. Drużyna bowiem nie jest prostą sumą zawodników, to coś więcej, przy czym to „coś więcej” niełatwo jest zmierzyć czy opisać. Podobnie żywy organizm nie jest prostą sumą jego organów. Trzeba go postrzegać nie tylko przez pryzmat sumy jego organów, ale także wzajemnych między nimi relacji i jego związków z otoczeniem. Na gruncie takiego podejścia wyrosła koncepcja trwałego zrównoważonego rozwoju [Runowski 2002, Majewski 2008], która dała nowe impulsy dla wielu dziedzin nauki, w tym szczególnie nauk rolniczych.

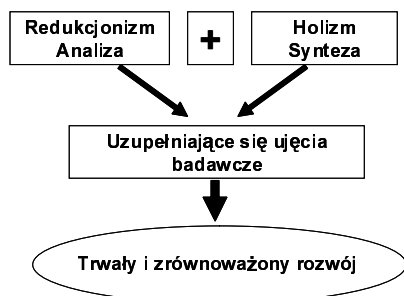
Z podejścia mechanicystycznego i podejścia holistycznego wynikają określone skutki dla nauki (tab. 1). Podejście mechanicystyczne w badaniach naukowych umożliwia szczegółowe poznanie poszczególnych elementów większej całości. Jego wadą jest natomiast to, że traktuje te elementy jako oderwane, niezależne od reszty całości. Tym samym pomija powiązania między poszczególnymi elementami i ich wzajemne oddziaływanie. Tymczasem układy gospodarcze i społeczne są złożone, a między poszczególnymi ich składowymi

Tabela 1. Redukcjonizm i holizm – skutki dla nauki

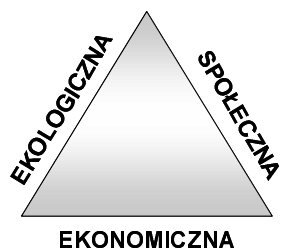
REDUKCJONIZM	HOLIZM
Wyodrębnianie się coraz bardziej szczegółowych dziedzin wiedzy i dyscyplin naukowych	Interdyscyplinarne podejście w badaniach
Dominacja i analizy	Podejście systemowe, dominacja syntezy

Źródło: opracowanie własne.

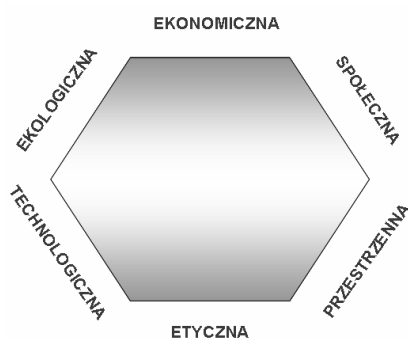
zachodzą określone relacje. W celu lepszego zrozumienia różnic między podejściem redukcyjnym a holistycznym można przywołać poglądy Laszlo [1978]. Uważa on, że drużynę piłkarską lepiej jest poznawać przez ocenę jej wspólnych dokonań, niż traktować ją jako prostą sumę jej uczestników i oceniać drużynę na zasadzie poszczególnych jej członków. Pomimo tego, iż coraz częściej przeważa przekonanie o potrzebie systemowego podejścia w badaniach naukowych, to jednak bez badań analitycznych sposób poznania badanych zjawisk byłby ograniczony. Dlatego też rozwój nauki wymaga stosowania z jednej strony podejścia redukcyjnego (mechanicystycznego), pozwalającego na szczegółowe poznanie poszczególnych elementów większej całości, z drugiej zaś strony podejścia holistycznego zapewniającego poznanie złożoności i funkcjonowania całości (systemów). Oba te podejścia stanowią uzupełniające się ujęcia badawcze i są zgodne z zasadami trwałego, zrównoważonego rozwoju (rys. 1).

Rysunek 1. Redukcjonizm i holizm – uzupełniające się podejścia badawcze
Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 2. Równowagi celów w trwałym zrównoważonym rozwoju
Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 3. Równowagi celów w trwałym zrównoważonym rozwoju – ujęcie szersze
Źródło: Siemiński 2002.

ISTOTA TRWAŁEGO I ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Celem każdego systemu społeczno-ekonomicznego jest osiągnięcie określonej harmonii między czynnikami materialnymi i siłami społecznymi kreującymi rozwój [Woś, Zegar 2002]. Stan owej harmonii nie jest trwały. Nieustannie burzy się jedne stany równowagi po to, aby mogły powstać nowe (równowaga na wyższym poziomie). Na ogół mówi się o triadzie równowag: ekonomicznej, środowiskowej (ekologicznej) i społecznej (rys. 2). Niektórzy autorzy [Siemiński 2002] rozszerzają ich zakres, wskazując dodatkowo inne cele (rys. 3).

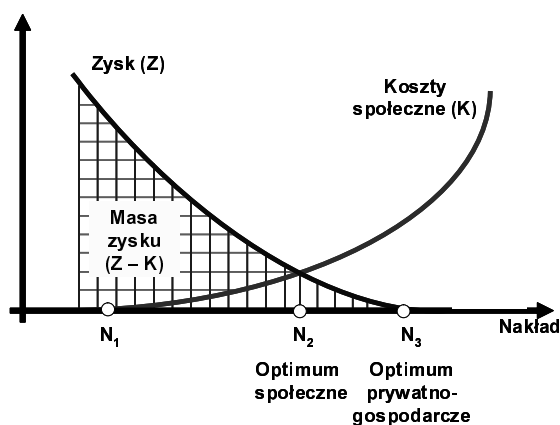
Zmiana pojedynczego elementu systemu, bez zmian innych elementów, dezorganizuje dotychczasową jego strukturę, wytrąca go ze stanu równowagi, którą można przywrócić, ale wymaga to czasu, a także środków finansowych. Należy jednak zaznaczyć, że zaburzenia stanu równowagi systemów społeczno-gospodarczo-ekologicznych są czymś naturalnym, pojawiają się samorzutnie i same się redukują, o ile skala odchylenia nie jest zbyt duża. Ludzie w swoim działaniu i dążeniu do szybkich efektów powodują jednak, że odchylenia te często są zbyt duże, aby możliwy był szybki powrót (zbliżenie) do równowagi, która ponownie zostanie zakłócona.

Przez długi czas główną uwagę przywiązywano do zachowania równowagi ekonomicznej, mniejszą do społecznej, a najmniejszą do zapewnienia równowagi ekologicznej. Spośród kryteriów wyboru rozwiązań preferowano te, które zapewniały większą ilość dóbr prywatnych niż społecznych, a szczególnie dóbr środowiskowych.

Środowisko naturalne, zaliczane w ekonomii do tzw. dóbr wolnych, w większości przypadków pozostawało poza zainteresowaniem nauk ekonomicznych i tym samym nie było uwzględniane w rachunku ekonomicznym. W warunkach rolnictwa tradycyjnego, któremu towarzyszył organiczny charakter produkcji rolniczej, tego typu podejście było usprawiedliwione, ponieważ gospodarstwo rolne na ogół „współgrało” z przyrodą. Inaczej jest w rolnictwie intensywnym, a także niektórych odmianach rolnictwa eksten-

sywnego (np. monokultura). Cechą intensywnego rolnictwa jest dążenie do maksymalizacji efektu ekonomicznego, często kosztem ujemnych następstw dla środowiska, jakości produktów rolnych, zdrowia zwierząt i ludzi. „Nowoczesny” rachunek ekonomiczny musi uwzględniać nie tylko koszty zużywanych zasobów produkcyjnych, ale również „inne” koszty społeczne.

Optimum gospodarowania z punktu widzenia pojedynczego podmiotu gospodarczego na ogół nie pokrywa się z tzw. optimum społecznym, które uwzględnia wszelkie koszty społeczne, w tym koszty wynikające z nadmiernego obciążenia środowiska naturalnego (rys. 3). Rolnictwo znajduje się pod coraz większą presją rynku. Konieczny jest ciągły wzrost efektywności gospodarowania, a także poprawa jakości produktów rolnych. W tych warunkach rolnicy stają przed problemem, czy zwiększać produkcję rolną, czy w większym niż dotychczas stopniu dbać o środowisko naturalne. W długofalowym postrzeganiu interesów między tak postawionymi wyborami nie ma sprzeczności. Lepszy stan środowiska naturalnego to większe możliwości produkcyjne rolnictwa w przyszłości. Inaczej jest jednak w ocenie krótkookresowej, kiedy cele te ze sobą konkurują. W sytuacji, gdy wytwarza się większą produkcję, na ogół skuteczniej realizuje się cele ekonomiczne, natomiast wtedy gdy główną uwagę zwraca się na ochronę środowiska, zapewnia się wyraźniejsze efekty ekologiczne. Powstaje zatem pytanie, w jaki sposób ustalić proporcje między realizacją celów ekonomicznych i ekologicznych, które byłyby akceptowane zarówno przez producentów, jak i całe społeczeństwo (konsumentów i podatników). Poszukując odpowiedzi na to pytanie należy dostrzegać rolę nauk ekonomicznych, głównie mikroekonomicznych.

Rysunek 4. Optimum prywatno-gospodarcze a społeczne w procesie intensyfikacji produkcji rolnej
Źródło: opracowanie własne na podstawie [De Haen 1989].

BADANIA MIKROEKONOMICZNE – ISTOTA I OCZEKIWANIA

Przedmiotem badań mikroekonomicznych jest poznawanie i opis zachowań indywidualnych przedsiębiorstw, konsumentów i rynków. Mają one charakter cząstkowy. Dotyczą szczegółowych badań konkretnych podmiotów lub rynków, zaś gospodarke traktują jako zbiór podmiotów, a nie jako jeden organizm, tak jak jest to w makroekonomii. Analiza ekonomiczna obejmuje następujące fazy: obserwacja, uogólnianie (indukcja), wnioskowanie (dedukcja) i krytyka.

W stosunku do nauki i pracowników naukowych coraz częściej kierowane są postulaty dotyczące podejmowania badań, których wyniki przydatne byłyby dla praktyki. Mówi się nawet o nauce „szytej na miarę”, czy nawiązującej do zasady „z laboratorium na pole”

Rysunek 5. Oczekiwania wobec nauki
Źródło: opracowanie własne.

(rys. 5). Zgodnie z tymi hasłami postuluję się zapewnienie ścisłej więzi między nauką a praktyką, podobnie jak to ma miejsce od wielu lat w krajach zachodnich, a szczególnie w USA. Skuteczność nauki coraz częściej oceniana jest przez to, co wnosi ona do poprawy efektów praktycznego funkcjonowania gospodarki. Również w Polsce zapowiada się potrzeba zwiększenia wykorzystania wyników badań w praktyce. Sprzyjać temu mają zmiany zasad finansowania nauki. Oczekuje się, że w finansowaniu badań naukowych

zwiększać się będzie rola przedsiębiorstw. Równocześnie konieczne jest zwiększenie finansowania nauki z budżetu państwa.

Rzeczywistość społeczno-gospodarcza jest zjawiskiem cechującym się dużą złożonością. Dotychczasowe teorie ekonomiczne miały problem z objaśnianiem funkcjonowania układów złożonych [Wilkin 2007]. Nie wypracowały bowiem metod pomiaru wzajemnych relacji między elementami takich układów, a stosowany przez wiele dziesięcioleci mechaniczny sposób postrzegania rzeczywistości nie sprzyjał rozwiązywaniu takich problemów. Sformułowanie koncepcji zrównoważonego trwałego rozwoju stworzyło szerszą płaszczyznę dla poszukiwań opisów funkcjonowania układów złożonych, w tym rolnictwa i obszarów wiejskich. Wyznaczona została tym samym nowa perspektywa poznawcza dla mikroekonomiki rolnictwa, która podobnie jak ekonomia nie wypracowała metod służących objaśnianiu funkcjonowania układów o dużym stopniu złożoności. Do takich niewątpliwie należy rolnictwo, przedsiębiorstwo i gospodarstwo rolne. Można pokusić się o wskazanie ważniejszych słabości i niedostatków dotychczasowych badań mikroekonomicznych w rolnictwie oraz nowych oczekiwań wynikających z potrzeby nowego rozłożenia akcentów w kierunkach rozwoju badań mikroekonomicznych. Z uwagi na ograniczoną objętość opracowania zostaną one wyliczone z pominięciem szerszego komentarza.

NIKTÓRE SŁABOŚCI DZISIEJSZEJ MIKROEKONOMIKI ROLNICTWA

Do słabości dzisiejszej mikroekonomiki rolnictwa można zaliczyć:

- wycinkowe postrzeganie problemu,
- koncentracja na równowadze ekonomicznej,
- ucieczka od badań procesów produkcji i technologii,
- przewaga podejścia w badaniach na to jak jest – opis zjawisk,
- niedostatek podejścia w badaniach na to jak być powinno i dlaczego,
- przewaga indywidualnych zmagania z problemami badawczymi,
- wykorzystywanie narzędzi taniego pozyskiwania informacji – badania ankietowe,
- brak zobiektywizowanych norm i normatywów dla procesów planowania i analizy ekonomicznej,
- stosowanie w przewadze prostych metod badawczych – unikanie stosowania modeli matematycznych,

- szerokie spektrum zainteresowań badawczych poszczególnych pracowników,
- niedostatek środków finansowych na prace badawcze,
- ograniczony transfer wyników badań naukowych do praktyki.

Z przytoczonej listy „słabości” można wnosić, że mikroekonomia rolnicza nie dokonała jeszcze potrzebnego zwrotu w podejściu do badań naukowych. Stosunkowo nieliczne są próby pomiaru zewnętrznych kosztów i korzyści funkcjonowania rolnictwa i obszarów wiejskich, pomimo tego, że ich występowanie nie jest w literaturze kwestionowane. Podobnie, nadal przeważają badania wycinkowe, fragmentaryczne, pomimo dostrzegania potrzeby systemowego ujmowania zjawisk czy procesów. Wśród stosowanych metod badawczych dominują metody tradycyjne, oparte na prostych analizach tabelarycznych, a metody matematyczne są wykorzystywane w nielicznych pracach. Z prac naukowych dowiadujemy się głównie o tym „jak było”, zaś w mniejszym stopniu o tym „jak być powinno”. Niechęć do podejmowania szczegółowych, pracochłonnych i kosztownych badań technologii i procesów wytwarzania sprawia, że brakuje zobiektywizowanych norm i normatywów, co z kolei utrudnia modelowanie zjawisk oraz ich ocenę. Można też zauważyć znaczne rozproszenie problematyki zainteresowań naukowych poszczególnych pracowników nauki, co w konsekwencji utrudnia ich identyfikację specjalizacyjną i stwarza problemy z kształtowaniem interdyscyplinarnych zespołów badawczych.

OCZEKIWANIA WOBEC MIKROEKONOMIKI ROLNICTWA

Przed dzisiejszą mikroekonomiką rolnictwa pojawia się wiele oczekiwań. Wśród najważniejszych należy wymienić:

1. Ujednoczenie pojęć stosowanych w mikroekonomice rolnictwa.
2. Ustalenie parametrów dla oceny funkcjonowania przedsiębiorstw agrobiznesu (czy można mówić o ich specyfice w stosunku do innych przedsiębiorstw).
3. Potrzeba nadania priorytetu metodom matematycznym.
4. Modelowanie procesów produkcji i funkcjonowania przedsiębiorstw zgodnie z zasadami trwałego, zrównoważonego rozwoju.
5. Poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, jak należy badać układy złożone, jakimi są przedsiębiorstwa, czy procesy wytwórcze.
6. W jaki sposób oceniać efektywność rozwiązań innowacyjnych?
7. Metody i sposoby racjonalizacji kosztów produkcji.
8. Pomiar i ocena ryzyka w przedsiębiorstwach agrobiznesu.
9. Doskonalenie procesów produkcyjnych – ocena technologii.
10. Poszukiwanie odpowiedzi na pytania, głównie jak i ile produkować.
11. Poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, ile kosztuje informacja w przedsiębiorstwie.
12. Nowe spojrzenie na intensyfikację produkcji, m.in. gdzie są granice intensywności.
13. Ocena efektywności usług na rzecz ludności (agroturystyka itp.).
14. Pomiar i ocena efektywności usług na rzecz środowiska (programy rolnośrodowiskowe).
15. Wycena ekonomicznych i pozaekonomicznych korzyści i kosztów różnych systemów rolniczego gospodarowania.
16. Poszukiwanie odpowiedzi na pytanie, jak mierzyć to, co jest trudno mierzalne, w tym:

- wielofunkcyjność,
 - trwałość gospodarstw,
 - dobrostan zwierząt,
 - ochronę przed nadeksploatacją systemów,
 - bioróżnorodność,
 - zachowanie tradycji i wartości kulturowych,
 - współdziałanie w rolnictwie i agrobiznesie,
 - koszty i korzyści współistnienia roślin genetycznie modyfikowanych.
17. Ocena skutków zmian klimatycznych dla rolnictwa i przedsiębiorstw – działania zaradcze i ich koszt.
 18. Ocena efektywności instrumentów polityki rolnej w odniesieniu do przedsiębiorstw, rynków i konsumentów.
 19. Ocena możliwości funkcjonowania gospodarstw bez wsparcia budżetowego – jakie gospodarstwa i przedsiębiorstwa są w stanie konkurować na rynku globalnym.
 20. Podejmowanie badań ważnych dla praktyki rolniczej i ich wdrażanie.

Sformułowane oczekiwania dotyczą z jednej strony badań, które w przeszłości były prowadzone, lecz zostały zaniechane lub co najmniej ograniczone z powodu dużej pracochłonności (m.in. badanie technologii, kształtowanie norm i normatywów, prace na ujednoczonym pojęciu), z drugiej zaś nowych obszarów badań wynikających z rewizji postrzegania układów społeczno-gospodarczych, w tym rolnictwa, przedsiębiorstw agrobiznesu oraz potrzeby realizacji koncepcji trwałego zrównoważonego rozwoju.

DYLEMATY ORGANIZACJI BADAŃ MIKROEKONOMICZNYCH W ROLNICTWIE

Organizatorzy badań mikroekonomicznych w rolnictwie stają dziś przed wyborem czy rozwijać badania indywidualne, których cechą jest fragmentaryczne ujmowanie badanych zjawisk i procesów, czy badania zespołowe, o charakterze interdyscyplinarnym, dla których charakterystyczne jest podejście systemowe. Zgodnie z tym co przedstawiono na rysunku 1 istnieje potrzeba prowadzenia szczegółowych badań elementów składowych złożonych zjawisk, a równocześnie badań interdyscyplinarnych, w których wykorzystując wyniki badań szczegółowych budować się będzie odwzorowanie układów złożonych umożliwiających ocenę wieloaspektowych skutków oddziaływania na nie przez decydentów, czy skutków zjawisk już wywołanych przez wcześniejsze działania (np. skutki zmian klimatu, pogorszenie stanu środowiska). Wynika z tego, że zadania stojące przed mikroekonomiką rolnictwa są niełatwe do rozwiązania. Podołać im będą mogły coraz lepiej przygotowani, o wysokim potencjale intelektualnym pracownicy nauki. A to może mieć miejsce w sytuacji należytego doceniania roli nauki i pracowników naukowych przez społeczeństwo, praktykę gospodarczą, ugrupowania polityczne i rządy, a w szczególności przez lepsze niż dotychczas finansowanie nauki.

PODSUMOWANIE

W opracowaniu zwrócono uwagę na oddziaływanie różnych koncepcji filozoficznych na rozkład akcentów w procesie poznania naukowego. Wykazano, że dominujący przez wiele dziesięcioleci mechanicystyczny sposób pojmowania świata i przyrody okazał się zbyt uproszczony i niewystarczający do opisu rzeczywistości społeczno-gospodarczej. Konieczne stało się odwoływanie do koncepcji holistycznej (systemowej), ponieważ zjawiska społeczno-gospodarcze się komplikują i są coraz bardziej złożonymi układami. W tych warunkach tylko przez łączenie analizy i syntezy, a więc interdyscyplinarne podejście w badaniach może przynieść oczekiwane rezultaty. Uwaga ta odnosi się również do mikroekonomiki rolniczej, która musi czynić dalsze wysiłki na rzecz lepszego opisu funkcjonowania systemów społeczno-gospodarczych, za pomocą coraz doskonalszych narzędzi i metod badawczych. Wynika to z przeświadczenia, że społecznie oczekiwany jest trwały zrównoważony rozwój, zakładający potrzebę równoważenia różnych interesów. Wymaga to dostosowania infrastruktury nauki i podejścia naukowego do wymagań wynikających z potrzeby holistycznego postrzegania zjawisk, zachodzących w zwiększającym swój zasięg i złożoność otoczeniu (integracja, globalizacja). Niesie to również nowe wyzwania dla ludzi nauki i instytucji naukowych.

LITERATURA

- Capra F. 1987: Punkt zwrotny. PIW, Warszawa.
- De Haen 1989: Mikro- i makroekonomiczna ocena strategii zmniejszania obciążenia środowiska naturalnego przez rolnictwo. Tłumaczenie wykładu wygłoszonego na Uniwersytecie Hohenheim.
- Laszlo E. 1978: Systemowy obraz świata. PIW, Warszawa.
- Majewski E. 2008: Trwały rozwój i trwałe rolnictwo – teoria a praktyka gospodarstw rolniczych. Wyd. SGGW, Warszawa.
- Reisch E. 2002: Stan i kierunki rozwoju nauk ekonomiczno-rolniczych z uwzględnieniem procesów integracji z Unią Europejską i procesów globalizacji. Wyd. SGGW, Warszawa.
- Runowski H. 2002: Rozwój zrównoważony rolnictwa i gospodarstw rolniczych. [W:] *Wieś i rolnictwo – perspektywy rozwoju*. IRWIR PAN, SGH, Warszawa.
- Siemiński L. 2002: Idea rozwoju zrównoważonego i trwałego obszarów wiejskich (nowe podejście). Warszawa. Maszynopis.
- Tomczak F. 2005: Kilka uwag o stanie i problemach nauk ekonomiczno-rolniczych. *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej*, nr 4 (305).
- Wilkin J. 2007: Uwarunkowania rozwoju polskiego rolnictwa w kontekście europejskim i globalnym. Implikacje teoretyczne i praktyczne. Referat przygotowany na VIII Kongres Ekonomistów Polskich: „Polska w gospodarce światowej – szanse i zagrożenia rozwoju”. Warszawa. strona internetowa: www.pte.pl/pliki/0/247/PTE-KongresWilkin.doc
- Wojtaszek Z. 1995: Wkład nauk ekonomiczno-rolniczych do rozwoju rolnictwa i gospodarki żywnościowej. *Postępy Nauk Rolniczych*, nr 5.
- Wojtaszek Z. 2008: Problemy mikroekonomiki rolnictwa w pięćdziesięcioletniej działalności Komitetu Ekonomiki Rolnictwa PAN. *Roczniki Nauk Rolniczych*, Seria G. T. 94, z. 2. Warszawa.
- Woś A., Zegar J. 2002: Rolnictwo społecznie zrównoważone. Warszawa, IERiGŻ.

Henryk Runowski

MICROECONOMIC RESEARCHES IN THE AREA OF AGRIBUSINESS IN POLAND

Summary

The paper aims to present the basic problems of microeconomic researches in the area of agribusiness in Poland. It points out the importance of different approaches to microeconomic analysis (reductionism and holism) as well as their effects for quality of identification of socio-economic systems and problems of enterprises functioning. There were formulated general expectations of microeconomic sciences as well as described present bottlenecks and goals of microeconomics of agriculture. Special attention was drawn on the need to adjust the infrastructure and scientific approach to challenges coming out from the need of holistic approach to phenomenon occurring in changing, growing and more complex environment.

Adres do korespondencji:
Prof. dr hab. Henryk Runowski
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw
ul. Nowoursynowska 166
02-787 Warszawa
e-mail: henryk_runowski@sggw.pl